

van den burger die zijn stad metterwoon verliet, een fiscaal belang om heimelijken uittocht te beletten, terwijl onafgebroken toezicht aan de poort volstrekt onmisbaar werd van het oogenblik dat zij, om haar budget sluitend te maken, accijnsen gingen heffen van allerlei verbruiksartikelen en grondstoffen¹). En dit toezicht bracht vanzelf mede dat aan of bij de poort een wachthuis werd gebouwd, leidde verder uit welbegrepen economie vaak ertoe daaraan nog een verblijf toe te voegen voor hen, die al mede geregelde bewaking behoeften – de gevangenen.

Was voor de taak welke de poort in vreedstijd te vervullen had, elke eenigszins solide afsluiting al voldoende, in tijd van oorlog was dit anders en het ligt voor de hand, dat de uiterlijke vorm van het bouwwerk dus geheel beheerscht werd door de tijdelijke inzichten van de krijgskunde, zich wijzigende naar gelang van de veranderingen welke de strijdmiddelen ondergingen.

En niet alleen op het aanzien van de poort hadden deze veranderingen grooten invloed – óók op haar onmiddellijke omgeving. Het gebruik van verder dragende vuurwapenen en geschut maakte het gewenscht den vijand zoo mogelijk op eenigen afstand van de stad te houden, waartoe buiten de poorten schansen en andere aardwerken werden aangelegd. Zoo lag er ten tijde der Hoeksche en Kabeljauwsche twisten een schans met blokhuis aan de rivier buiten de oudste poort op het hoofd en Jonker Frans van Brederode wierp een halve-maan-vormige schans op buiten de Delftschepoort. Later, bij de oorlogvoering tegen Spanje, vindt dit verdedigingsmiddel op nog veel ruimer schaal toepassing en in de legers van de Republiek nemen de ingenieurs en de gravers een zeer voorname plaats in.

Na het Bestand in 1609 en zelfs al aan het einde van de 16e eeuw gaat men het dreigend gevaar voor Rotterdam als geweken beschouwen, wat zich duidelijk afteekent in de nieuwe poorten welke men dan bouwt: ter vervanging van de eerste Hoofdpoort in 1595/97, van de Oostpoort in 1613 en, als voorloopige houten bouwwerken, de poorten aan het

1) Vergelijk Stadsrekening 1425/26 en 1426/27 in Bronnen III.